

SENIOR FASE

GRAAD 9

NOVEMBER 2016

EKONOMIESE- EN BESTUURSWETENSKAPPE

PUNTE: 200

TYD: 2 uur

Hierdie vraestel bestaan uit 20 pages insluitend 'n bylaag.

INSTRUKSIES

1. Hierdie vraestel bestaan uit SEWE vrae en VIER afdelings.

AFDELING A: 60 punte
AFDELING B: 40 punte
AFDELING C: 60 punte
AFDELING D: 40 punte
2. Beantwoord ALLE vrae.
3. Gebruik dieselfde nommeringstelsel as die een wat op die vraestel gebruik word.
4. Lees die vrae noukeurig deur en beantwoord slegs dit wat verlang word.
5. AFDELING C moet op die BYLAAG agter op die vraestel beantwoord word. AFDELINGS A, B en D moet in jou ANTWOORDEBOEK beantwoord word.
6. Gebruik die puntetoekenning om die vereiste lengte van jou antwoord te bepaal.
7. Verskaf duidelike, netjiese antwoorde.

AFDELING A**VRAAG 1: MEERVOUDIGEKEUSE-VRAE**

Vier opsies word as moontlike antwoorde vir die volgende vrae gegee. Kies die korrekte antwoord en skryf slegs die letter (A–D) langs die vraagnommer (1.1–1.10) neer, byvoorbeeld 1.11 E.

- 1.1 Kontant ontvang vir dienste gelewer en kontant verkope word aangeteken in die ...
A Debiteurejoernaal.
B Krediteurejoernaal.
C Kontantontvangstejoernaal.
D Kontantbetalingsjoernaal. (2)
- 1.2 Die ekonomiese stelsel van die VSA is 'n voorbeeld van 'n ...
A gemengde ekonomie.
B markeconomie.
C beplande ekonomie.
D globalisasie. (2)
- 1.3 BB's is 'n handelaar wat die voorraad teen 'n winsopslag van $33\frac{1}{3}\%$ verkoop. Indien die verkoopprijs van 'n artikel R400 is, is die kosprijs van die artikel gelyk aan
A R200.
B R150.
C R300.
D R800. (2)
- 1.4 Hierdie funksie is gemoeid met die interne en eksterne beeld van die onderneming:
A Openbare betrekkinge
B Algemene bestuur
C Finansiële funksie
D Bemaking (2)
- 1.5 Hierdie afdeling vorm nie deel van 'n sakeplan nie.
A 'n Bemakingsplan
B 'n Strategiese plan
C 'n Operasionele plan
D 'n Finansiële plan (2)

- 1.6 Die wet op aanbod beslis dat, wanneer die pryse van goedere en dienste verhoog, die hoeveelheid goedere en dienste wat deur verskaffers aangebied word, sal ...
- A verhoog.
 - B daal.
 - C onveranderd bly.
 - D geleidelik afneem.
- (2)
- 1.7 Die ... -joernaal word gebruik vir goedere wat aan verskaffers teruggestuur word:
- A Debiteureafslag
 - B Krediteureafslag
 - C Debiteure
 - D Krediteure
- (2)
- 1.8 As die prys van plaasvervangerprodukte produkte daal, sal die aanvraag van ons produk ...
- A verminder.
 - B vermeerder.
 - C konstant bly.
 - D geleidelik daal.
- (2)
- 1.9 Watter van die volgende behoort NIE aan die tersiêre sektor NIE?
- A Pillay en Meyer Prokureurs
 - B Pick 'n Pay Groothandelaars Beperk
 - C Frystark meubelvervaardigers
 - D Drs. Botha, Fourie en Gerber tandartse
- (2)
- 1.10 Laste verhoog met 'n inskrywing aan die ... kant en neem af met 'n inskrywing aan die ... kant van die lasterekening.
- A debiet en krediet
 - B debiet en debiet
 - C krediet en debiet
 - D krediet en krediet
- (2)

[20]

VRAAG 2

Voltooi die onderstaande sinne deur 'n gepaste woord uit die woordelys te kies.

Woordelys: debietnota; oorspronklike faktuur; vaste koste; veranderlike koste; gemengdemark; beplande; gelykspeelpunt; kredietnota; sakeplan; bedryfsbate; verbruikers

- 2.1 'n ... dui op die optrede, doelwitte en metodes hoe doelwitte van 'n onderneming sy doelwitte bereik. (2)
- 2.2 Handelsvoorraad is 'n voorbeeld van 'n ... (2)
- 2.3 Die Nasionale Kredietwet is ontwikkel om ... te beskerm. (2)
- 2.4 Die ... is die brondokument vir die aankoop van goedere vanaf krediteure. (2)
- 2.5 'n Ekonomiese stelsel waar die staat alle dienste voorsien en alle produksiefaktore besit, staan as 'n ... ekonomie bekend. (2)

[10]

VRAAG 3

Kies die beskrywing uit KOLOM B wat by die term in KOLOM A pas. Skryf slegs die letter (A–M) van jou antwoord langs die vraagnommer (3.1–3.10) neer, byvoorbeeld 3.11 O.

KOLOM A		KOLOM B	
3.1	Kapitaal	A	'n Stelsel wat 'n land kies waarvolgens die hulpbronne aangewend word
3.2	Ekonomiese probleem	B	Bestuur van die bates en laste van die besigheid
3.3	Gemengde ekonomiese stelsel	C	Dit verteenwoordig die belegging van die eienaar se besigheid in die ekonomiese stelsel
3.4	Ekonomiese stelsel	D	Die aangaan van koste om inkomste te genereer
3.5	Mark ewewigsprys	E	Regering en private ondernemings span saam vir gesonde ekonomiese groei
3.6	Bedryfslaste	F	Die prys waar die vraag en aanbod vir 'n produk dieselfde is
3.7	Huishoudings	G	Dit is 'n geslote stelsel
3.8	Finansiële funksie	H	Bestaan uit mense wat saamwoon en ekonomiese besluite saam neem
3.9	Uitgawe	I	'n Duidelike inspirerende verklaring wat verbruikers oorreed om die produk of diens aan te skaf
3.10	Visiestelling	J	Die randwaarde waarteen 'n kliënt kan koop
		K	Dit word binne die tydperk van een jaar terugbetaal
		L	Verbruikers wat 'n kwaliteitprodukt in plaas van 'n ander aankoop
		M	Die aanwending van beperkte hulpbronne om onbeperkte behoeftes te bevredig

(10 x 2) [20]

VRAAG 4

Kies die korrekte woord of term hieronder om die korrekte stelling aan te dui. Skryf slegs die korrekte woord of term langs die vraagnommer(4.1–4.5) neer.

- 4.1 (Globale ekonomie/Globale belang) verwys na die wyse waarop die ekonomieë van verskillende lande verbind word. (2)
- 4.2 Die (kredietstrokie/kredietnota) is die brondokument wat gebruik word wanneer beskadigde/onbevredigende goedere deur die debiteur teruggestuur word. (2)
- 4.3 Die (mark/raadsaal) is die plek waar kopers en verkopers bymekaarkom. (2)
- 4.4 Wanneer die eienaar geld of goedere uit die besigheid vir eie gebruik neem, word dit (kapitaal/onttrekkings) genoem. (2)
- 4.5 Die beste manier om die geld van jou onderneming te monitor, is deur die opstel van 'n (begroting/sakeplan). (2)
- [10]**

TOTAAL AFDELING A: 60

AFDELING B: DIE EKONOMIE

VRAAG 5

COSATU VELDTOG

“Op 10 Mei 2000, het meer as 4 miljoen werkers in Suid Afrika ’n staking geloods. Die staking was deel van COSATU se veldtog om teen werkverliese te protesteer en om te veg vir ’n beleid wat werkskepping aanmoedig.”

[Bron: Uittreksel uit *The Star*]

- 5.1 Definieer die term “*kollektiewe bedinging*”. (2)
- 5.2 Noem die TWEE belangrikste kwessies waarvoor vakbonde gewoonlik onderhandel. (2)
- 5.3 Verduidelik, in jou eie woorde, waarom vakbonde soveel mag het; met ander woorde wat maak hulle so magtig. (4)
- 5.4 Verduidelik die historiese ontwikkeling van vakbonde in Suid-Afrika. (8)
- 5.5 Evalueer die volgende stelling:
 “Vakbonde word slegs betrokke by sake rakende lone en werksomstandighede; hulle nie soveel gesteld om politieke aangeleenthede nie.” (2)

- 5.6 Skryf 'n paragraaf, en verskaf ook jou eie voorbeelde, om aan te dui hoe vakbonde besighede kan help om te ontwikkel en meer volhoubaar te groei. (8)
- 5.7 Die onderstaande stellings beskryf die vloei van inkomste van 'n ekonomie. In elk van die volgende gevalle, dui die relevante deelnemer aan. Skryf slegs die vraagnommer (5.7.1–5.7.7) en die korrekte antwoord neer.

Byvoorbeeld: 5.7.8 Betaal persoonlike inkomstebelasting aan die SAID.

Antwoord: 5.7.8 Huishoudings

- 5.7.1 Ontvang belasting van ander deelnemers (2)
- 5.7.2 Betaal maatskappy belasting. (2)
- 5.7.3 Verdien lone van ander deelnemers. (2)
- 5.7.4 Verskaf lenings aan huishoudings en besighede. (2)
- 5.7.5 Verkoop goedere en dienste aan ander deelnemers. (2)
- 5.7.6 Verskaf arbeid aan die regering en ander besighede. (2)
- 5.7.7 Ontvang besparings van huishoudings. (2)

TOTAAL AFDELING B: 40

AFDELING C: FINANSIËLE GELETTERDHEID

- LET WEL:**
- Die antwoorde van hierdie afdeling moet op die BYLAAG beantwoord word.
 - Die BYLAAG moet verwyder en aan jou ANTWOORDEBOEK geheg word.

VRAAG 6

- 6.1 Gebruik die onderstaande inligting om die transaksies in die betrokke hulpjoernale van A Rosenberg, wat handel dryf as ROSENBERG HANDELAARS, aan te teken.
- 6.1.1 Kontantontvangstejoernaal met ontledingskolomme vir: Ontleding van Ontvangste, Bank; Verkope; Koste van verkope; Debiteurekontrole en Diverse rekeninge. Laaste kwitansie uitgereik nr. 445. (12)
- 6.1.2 Kontantbetalingsjoernaal met ontledingskolomme vir Bank; Handelsvoorraad; Krediteurekontrole en Diverse rekeninge. Laaste tjek uitgereik was nr. 312. (16)
- 6.1.3 Debiteurejoernaal met ontledingskolomme vir Verkope en Koste van Verkope. Laaste faktuur uitgereik was nr. 92. (4)
- 6.1.4 Krediteurejoernaal met ontledingkolomme vir Krediteurekontrole; Handelsvoorraad en Diverse rekeninge. Laaste (hernommerde) faktuur nr. 145. (4)
- 6.2 Boek oor na die volgende rekeninge in die ALGEMENE GROOTBOEK:
- 6.2.1 Kapitaal (B1) (3)
- 6.2.2 Handelsvoorraad (B2) (8)
- 6.2.3 Debiteurekontrole (B3) (5)
- 6.3 Boek die betrokke transaksies oor na die volgende rekening in die Debiteuregrootboek:
- 6.3.1 S FONTANA (D2) (4)
- 6.4 Boek die betrokke transaksies oor na die volgende rekeninge in die Krediteuregrootboek
- 6.4.1 A BOTHA (C2) (4)

INLIGTING:**UITTREKSEL VAN SALDO'S OP 30 APRIL 2015****ALGEMENE GROOTBOEK:**

Kapitaal	(B1)	R160 400
Debiteurekontrole	(B3)	R9 062
Bank (Dt)	(B4)	R55 611
Handelsvoorraad	(B2)	R34 354
Krediteurekontrole	(B5)	R6 554

DEBITEUREGROOTBOEK:

S Fontana	(D2)	R1 230
L May	(D1)	R786
M Solomon	(D3)	R2 000

KREDITEUREGROOTBOEK:

C Beku	(K1)	R2 660
A Botha	(K2)	R1 650
W de Vos	(K3)	R1 000

LET WEL: ROSENBERG Handelaars handhaaf 'n winsopslag van 80% op die kosprys vir kredietverkope en 'n winsopslag van 35% op die kosprys vir kontantverkope.

TRANSAKSIES VIR MEI 2015

- 1 A Rosenberg verhoog sy kapitaalbydrae tot R180 000. Ontvang 'n kwitansie vanaf die boekhouer Ontvang R1 200 van Duzi Eiendomme vir die huur van een van die kantore.
- 2 Betaal Chowan vir handelsvoorraad, R6 600 en vir skryfbehoeftes, R53.
- 3 Verkoop goedere op krediet aan L Mei, R894,60.
- 4 Ontvang faktuur nr. 708 van C Beku vir die aankoop van goedere op krediet vir R650.
- 8 Kredietverkope van goedere aan:

S. Fontana	R1 429,20
L. May	R934,20
- 9 Wissel 'n tjek vir die tweeweklikse lone, R2 650.
- 10 L Mei vereffen haar rekening tot op datum.
Ontvang R5 525 van M Salomo as betaling van sy rekening.
- 12 Koop goedere op krediet van A Botha vir R1 800.

- 14 Kontantverkope van goedere met 'n kosprys van R1 340 (KRR).
Ontvang 'n tjek van R1 500 as betaling van die rekening vanaf S Fontana.
- 22 Kredietverkope van goedere met 'n kosprys van R860 aan M Salomo.
- 23 Betaal die rekening van C Beku, R2 660.
- 26 Aankope van die volgende van A Botha:
Handelsvoorraad	R1 334
Verpakkingsmateriaal	R932
- 28 Die eienaar betaal sy huis se versekerings premie van R320 met 'n besigheidstjek aan Solo Versekeraars.
- 31 Die eienaar reik 'n tjek uit aan die Stadsraad om die besigheid se water en elektrisiteit van R356 te betaal asook die water- en elektrisiteitsrekening van sy persoonlike woning van R652.

TOTAAL AFDELING C: 60

AFDELING D: ONDERNEMINGSKAP**VRAAG 7**

Lees die gevallestudie hieronder en beantwoord die vrae wat volg.

DIE XD KLEREMAATSKAPPY

Die XD Kleremaatskappy spesialiseer in 'n gewilde reeks kinderklere wat na winkels in al die groot stede in Suid-Afrika verskep word. Dit is 'n progressiewe besigheid wat gereeld marknavorsing doen om tred te hou met die veranderende modes en voorkeure van verbruikers. Die maatskappy hou ook voortdurend die mededingers dop en monitor gedurig wat die verbruikers van XD Kleremaatskappy dink.

Xolisa Dumani is trots op haar groeiende besigheid en is baie dankbaar teenoor die ondersteunende raad van direkteure. Die bestuurspan is entoesiasties en bekwaam. Nuwe voorstelle vir 'n kafeteria en gimnasium deur Lunga Makeleni, die Openbare Betrekkinge bestuurder, was goed ontvang.

Opgegradeerde rekenaar-tegnologie het toegang tot inligting verbeter. Daarbenewens is 'n nuwe verskaffer van grondstowwe, wat XD se klere mededingend sal hou, geïdentifiseer.

Die kontantvloei is gesond en 'n firma van konsultante het maniere voorgestel om die besigheid se risiko's te verminder.

- 7.1 Stel 'n lys op van al die besigheidsfunksies van XD Kleremaatskappy, in dieselfde volgorde as waarin dit in die gevallestudie voorkom. (8)
- 7.2 Stel 'n organigram van die besigheid op, wat al hierdie funksies uitbeeld. (20)
- 7.3 Watter funksie is uitgekontrakteer? (2)
- 7.4 Beskryf die teikenmark van hierdie onderneming. (4)
- 7.5 7.5.1 In die organigram hierbo (VRAAG 7.2) noem die funksie wat Xolisa se kollega verteenwoordig. (2)
- 7.5.2 Noem TWEE moontlike redes vir Lunga Makeleni se versoek. (4)

TOTAAL AFDELING D: 40
GROOTTOTAAL: 200

NAAM VAN LEERDER:

KONTANTVANGSTEJOERNAAL VAN ROSENBERG HANDELAARS VIR MEI 2015 (KOJ5)

Blaai om asseblief

DEBITEUREJOERNAAL VAN ROSENBERG HANDELAARS VIR MEI 2015 (DJ5)

Dok nr.	Dag	Debiteur	Fol.	Verkope		Koste van verkope	

$$(8 \div 2) = (4)$$

KREDITEURJOERNAAL VAN ROSENBERG HANDELAARS VIR MEI 2015 (KJ5)

Dok nr.	Dag	Krediteur	Fol.	Krediteurs kontrole	Handels-voorraad	Diverse rekeninge		
						Bedrag	Fol.	Besonderhede

$(8 \div 2) = (4)$

ALGEMENE GROOTBOEK VAN ROSENBERG HANDELAARS

Dt					KAPITAAL (B1)					Kt				
2015					2015									
Mei					Mei									

(3)

Dt					HANDELSVOORRAAD (B2)					Kt				
2015					2015									
Mei					Mei									
2015														
Junie														

(8)

Dt					DEBITEUREKONTROLE (B3)					Kt				
2015					2015									
Mei					Mei									
2015														
Junie														

(5)

DEBITEUREGROOTBOEK VAN ROSENBERG HANDELAARS

S FONTANA (D2)

Datum		Besonderhede	Fol.	Debiet(+)		Krediet(-)		Saldo	
2015									
Mei									

(8 ÷ 2) = (4)

KREDITEUREGROOTBOEK VAN ROSENBERG HANDELAARS

A BOTHA (K2)

Datum		Besonderhede	Fol.	Debiet(-)		Krediet(+)		Saldo	
2015									
Mei									

(8 ÷ 2) = (4)